

ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ต่อสังคมไทยในปัจจุบัน

The desirable Buddhist leadership in Thai society today.

สงกรานต์ มากสาย

นัฐนันท์ อยู่สีมารักษ์

โรงเรียนนันทบุรีวิทยาลัย สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี

Nun_nutchanun@ Hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายถึงภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ต่อสังคมไทยในปัจจุบันอันเป็นการนำหลักธรรมพุทธธรรมมาสร้างเป็นกรอบและแนวทางการปฏิบัติตนของภาวะผู้นำไทยที่นำไปสู่การสร้างการยอมรับในฐานะผู้สร้างสังคมแห่งความหวังให้กับประชาชนที่พร้อมจะเดินตามทางแห่งสันติภาพที่ภาวะผู้นำไทย เช่น การละเว้นจากการอคติให้มีความเที่ยงธรรม ยึดถือความเสมอภาคแก่ทุกฝ่าย การนำหลักสังคหวัตถุมาสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ให้เกิดความสามัคคีกันในหมู่คณะและสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองและชนชั้นกลุ่มผู้ถูกปกครอง การนำหลักภาวะผู้นำตามทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นคุณสมบัติของผู้นำที่จำเป็นอย่างมากต่อการบริหารประเทศให้เกิดการยอมรับในเชิงการสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีระบบซึ่งอาจจะนำไปในรูปขององค์กรของรัฐได้ และการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างความหวังดี ความปรารถนาดีต่อกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจต่อกันอย่างที่สุด

Keyword : ภาวะผู้นำ, หลักพุทธธรรม, สังคมไทย.

Abstracts

This paper aims to describe the leadership in Buddhist Thailand socially desirable currently resides in bringing Buddhist principles to create a framework and guidelines for the practice of leadership that will lead to the creation of Thailand recognized as. create a society of hope to people who are ready to follow the path of peace. leadership. Thailand. for example. sexual prejudice the impartiality. Uphold equality for all parties Application of Sanghavatthu object to establish a relationship between individuals achieve unity in the community and establish a relationship between the rulers and the ruled class group. Application of Leadership by secondary exuded a formula. which is a feature of much needed leadership to the country to be recognized through the creation of a system which may be in the form of organization of the

state. And its main virtues fairly used for living in a great hope. Best wishes to each And to build trust in each other as possible.

Keyword : Buddhist principles. leadership. Thailand socially.

บทนำ

คนไทยส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจในเรื่องผู้นำ หรือแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไม่ค่อยตรงกับที่ทั่วโลกเขายึดถือกัน คนไทยมักจะยึดถือค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง เช่น ในสมัยหนึ่งมีการปลูกฝังค่านิยมที่ว่า “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่อันตรายมาก อาจจะต้องถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความยุ่งยากและความสับสนของสังคมไทย เพราะเดี๋ยวนี้อะไรใครคนใดคนหนึ่งตั้งตัวเองว่าฉันเป็นผู้นำและบอกเชื่อฉันแล้วจะพ้นภัย ถือว่าเป็นการสร้างคุณค่าและค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นใครก็แล้วแต่ที่คิดเช่นนั้นคงไม่เข้าใจความหมายของคำว่าผู้นำที่จริงแล้ว “ผู้นำ” ไม่ใช่ผู้ที่จะนำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดีคือผู้ที่ผู้อื่นอยากเดินตาม นั้นหมายถึงว่าลักษณะการเป็นผู้นำนั้นไม่ได้มาจากตัวเอง หรือตั้งตัวเอง แต่ต้องมีคนอื่นที่เขารู้สึกว่าเป็นผู้นำ โดยเกิดจากความศรัทธาในตัวเราเอง การที่จะสร้างความศรัทธาได้นั้นจะต้องเกิดจากพฤติกรรม การดำเนินชีวิต และสิ่งที่ผู้นำนั้นสร้างสรรค์มาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพูด พฤติกรรม หรือการกระทำใด ๆ ซึ่งอยู่บนรากฐานของความเป็นคุณธรรมและจริยธรรม และการเป็นผู้นำได้และเป็นผู้นำที่ยั่งยืน สิ่งที่เขาไม่ได้ก็คือ ความรู้สึกผิด ความรู้สึกชอบ รู้สึกควรไม่ควร โดยสิ่งซึ่งควบคุมการกระทำของตนเอง นั่นก็คือ คุณธรรมและจริยธรรม นอกจากเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว บุคคลที่ก้าวสู่ความเป็น “ผู้นำ” สำหรับสังคมไทย ยังจำเป็นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติอื่น ๆ อีก องค์ประกอบของผู้นำนั้น หากพิจารณาจะพบว่าผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่สามารถทำให้คนอื่นคล้อยตาม เพราะมีศรัทธาต่อคนคนนั้น การพูดให้คนอื่นเข้าใจก็เป็นเรื่องสำคัญ การสื่อสารที่ชัดเจนแจ่มแจ้งเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อีกทั้งลักษณะของผู้นำยังต้องมีความสังเกต มีความเชื่อมั่น ให้เห็นว่าจะทำอะไรต้องมีหลักการ เพราะเราอยู่ในสุญญากาศไม่ได้ จำเป็นต้องมีการรอบอบะรอบางอย่างที่เราเข้ามาคุ้มครองป้องกันสิ่งที่เราหวงแหน เช่น ความเชื่อมั่นในเรื่องของสิทธิมนุษยชน การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น ประการถัดมาก็คือ ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ เพราะถ้ามีแต่หาเข้ากินคำ เมาไปวัน ๆ แต่ละวันจัดการแต่ปัญหาเฉพาะหน้าก็ยากจะดูแลตัวเอง ในอนาคตผู้นำจึงต้องมีระบบของการคิดและการบริหาร นอกจากนั้นแล้ว การชวนหาความรู้ใส่ตัวเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญมาก ใครหยุดเมื่อไหร่คนอื่นก็จะขึ้นหน้า เมื่อโลกเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ความสามารถของคนเราที่จะติดตามเหตุการณ์ให้เท่าทันโลกและทันต่อความคิด ความรู้สึกและสามัญสำนึกของคู่แข่งชั้นคือสิ่งสำคัญที่สุดและในยุคสมัยนี้บทบาทของผู้นำคือ ต้อง “นำ” ไม่ใช่ “จัดการ” ต้องกระตุ้นคนให้ทำด้วยความรู้สึกอยากทำ อดีตประธานาธิบดีโอเซนฮาวร์ เคยกล่าวว่า “ผู้นำที่ดี (good leader) คือ เราอยากให้ลูกน้องทำอะไร เมื่อลูกน้องเริ่มทำในสิ่งนั้นก็เพราะเขาอยากทำหรือไม่ได้ก็ทำ เพราะเป็นความคิดที่เขาคิดมันขึ้นมาเอง” (อานันท์ ปันยารชุน, 2541, 12-13) จะเห็นได้ว่า การให้คุณค่าต่อผู้นำในสังคมอาจจะเป็นที่มาของระบบความหวังที่ต้องการและการรอคอยฮีโร่มาช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ สังคมไทยซึ่งเต็มไปด้วยสังคมอยู่บนพื้นที่ของความยากจนและให้ความหวังอย่างเป็นรูปธรรมซึ่งคุณลักษณะอย่างนั้นยิ่งหายากลงทุกทีเพราะ

ระบบของนักการเมืองที่ขึ้นมาสู่อำนาจต่างก็มีความเห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่ประเทศชาติน้อยเกินไป ทำให้ผู้เขียนบทความนี้มุ่งสนใจศึกษาไปที่คุณลักษณะของภาวะผู้นำคนสำคัญของประเทศที่ทุกคนรู้จักกันคืออยู่มาแยกแยะคุณลักษณะภาวะผู้นำในสังคมไทยพร้อมทั้งการนำหลักพุทธธรรมมาศึกษาเพื่อให้เห็นถึงคุณลักษณะทางภาวะผู้นำที่สังคมไทยต้องการพร้อมทั้งให้ความรัก ความเคารพ และเชื่อมั่นในคุณลักษณะภาวะผู้นำของสังคมไทย

ลักษณะภาวะผู้นำในสังคมไทย

ลักษณะอุปนิสัยของผู้นำไทยแต่ละท่านนั้นมีความโดดเด่นแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท่านซึ่งจะเห็นจากมีประชาชนให้ความเชื่อมั่น เชื่อใจ ไว้วางใจจนนำไปสู่การเป็นนายกรัฐมนตรีได้ในที่สุดซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การนำเสนอของผู้นำมาวิเคราะห์ให้ถึงแก่นแท้ของความเป็นตัวตนที่แท้จริงและมองให้เสนอแนะของแต่ท่านเพื่อที่จะได้นำมาสร้างเสน่ห์ให้ผู้นำอื่นๆซึ่งจะนำเสนอเป็นรายบุคคลต่อไป

นายชวน หลีกภัย

นายชวน หลีกภัย เกิดเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2481 ที่ตำบลท้ายพู อำเภอมือเบ่ง จังหวัดตรัง เป็นบุตรคนที่ 3 ในจำนวน 9 คน ของนายนิยม หลีกภัย และนางถ้วน หลีกภัย เมื่อยังเด็ก นายชวนมีชื่อเรียกในครอบครัวว่า "เอี้ยด" หมายถึง เล็ก เนื่องจากเป็นคนรูปร่างเล็ก มีภรรยาชื่อ นางภักดิพร สุจริตกุล มีบุตรชายด้วยกัน 1 คน คือ นายสุรพล หลีกภัย

นายชวน หลีกภัยได้เริ่มต้นชีวิตการทำงานโดยการเป็นทนายความ และต่อมาได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดตรัง ในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ และได้มาเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในปี พ.ศ. 2534 ชวน หลีกภัย ได้เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการมหาดไทย กระทรวง ซึ่งได้แก่ กระทรวงยุติธรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข รวมถึง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และผู้นำฝ่ายค้าน ในปี พ.ศ. 2533 ชวน หลีกภัย ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกรัฐมนตรี

นายชวน หลีกภัย เคยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สองสมัย สมัยแรกระหว่างปี 2535 -2538 สมัยที่สองระหว่างปี พ.ศ. 2540 -2544 และเคยดำรงตำแหน่งเป็น หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ติดต่อกัน 3 สมัย ระหว่างปี พ.ศ. 2534 -2546 เป็นเวลารวม 12 ปี (ยุทธจักร อภิวัตน์ศิริ, ออนไลน์)

เสน่ห์ประจำตัวของนายชวน หลีกภัย

การยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย และยึดถือในเรื่องของหลักการเป็นอย่างมาก จะได้รับคำชื่นชมจากผู้สนับสนุนบางกลุ่มในเรื่องของความสุจริตเป็นนักการเมืองที่มีสะอาด จนได้รับฉายา Mr. Clean (นายสะอาด) นอกจากนี้ภาพที่พบจากสื่อมักแสดงให้เห็นว่าใช้ชีวิตอย่างสมถะเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่ถูกสัมภาษณ์ว่า ร่ม ว่าเป็นการกระทำที่กล้าหาญ ไม่จำเป็นต้องเป็นทหาร แสดงให้เห็นถึงมาดผู้นำและบริหารปราศจากอำนาจของทหารได้เป็นอย่างดี (ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย,ออนไลน์) และที่สำคัญการใช้วาจาแบบอ่อนหวานในการพูดทุกครั้งจนได้รับ

บุคคลผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่นแห่งชาติเมื่อปี 2552 (สุรงค์ โพนินกร, ออนไลน์) สรุปว่า นายชวน หลีกภัย จะมีลักษณะพิเศษได้แก่ การพูดหวาน การใช้ชีวิตอย่างสมถะ การซื้อสัตย์สุจริต และยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยเป็นสำคัญ

พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร

พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เกิดเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2492 ที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นบุตรคนที่สอง ในจำนวน 10 คนของเลิศ และยินดี ชินวัตร ธิดาในเจ้าจันทร์ทิพย์ (ณ เชียงใหม่) ะมังคังค์ มีศักดิ์เป็นหลานทวดในเจ้าไชยสงครามสมมิตร ณ เชียงใหม่ (ราชบัณฑิตในพระเจ้าช้างเผือกธรรมลังกา เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 2) สมัยอยู่ร่ำกาแพ ในเวลาว่าง พันตำรวจโท ทักษิณมักช่วยบิดาเฝ้ากาแพและขายโอเลี้ยง เมื่อครั้งบิดาทำสวนส้ม พันตำรวจโท ทักษิณมักช่วยมารดาตัดส้ม แพ็ค ลงแข่งอย่างสม่ำเสมอจนชำนาญ นอกจากนั้น พันตำรวจโท ทักษิณยังรับหน้าที่ขายกล้วยไม้ จากสวนของบิดาด้วย เมื่ออายุได้ 16 ปี ได้ช่วยบิดาดำเนินการโรงภาพยนตร์ของครอบครัวในปี 2518 พันตำรวจโท ทักษิณเริ่มงานการเมืองเป็นครั้งแรก โดยดำรงตำแหน่งเลขานุการของปรีดา พัฒนถาบุตร รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ สมรสกับคุณหญิงพจมาน ดามาพงศ์ หลังลาออกจากราชการตำรวจ ในปี 2523 และมีบุตรด้วยกันสามคน ได้แก่พานทองแท้ ชินวัตร (ไอค์) พินทองทา ชินวัตร (เอม) สมรสกับณัฏฐพงศ์ คุณากรวงศ์ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554 แพทองธาร ชินวัตร (อิ่ง) พันตำรวจโท ทักษิณ มีชื่อเล่นว่า น้อย ส่วนชื่อ แม่ เป็นฉายาที่เพื่อนร่วมรุ่น โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ 10 ตั้งให้ (สารานุกรมเสรี, ออนไลน์) ทักษิณ ชินวัตร ลักษณะนิสัยเป็นคนที่ มีความคิดความอ่านที่เ่ง เป็นคนมีความสามารถสูง และเป็นคนที่มึหลักการในชีวิต เป็นนายคนที่ 23 ของประเทศไทย เป็นคนรักครอบครัว และมีวิถีชีวิตที่อยู่ กับการใช้จ่าย เป็นคนมีฐานะคนหนึ่ง ในประเทศเป็นคนที่ มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ ซึ่งต่างไปจากเดิม ตามที่เห็นจะมีโครงการต่าง ยุคๆ ของท่าน จุดแข็งของท่านพอสรุปได้ดังนี้ 1. ภาพของ ทักษิณ ชินวัตร ที่เปรียบเสมือน Good Product จากภาพของนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ นักเรียนทุนรัฐบาล จบปริญญาเอก เป็นภาพของคนที่มีการศึกษาสูง มีฐานะร่ำรวย 2. มีทีมและบุคลากรที่มีความสามารถ เพราะมีการดึงคนเ่ง เป็นที่ยอมรับทางสังคมมาร่วมทีม เช่น ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์ 3.ใช้วิธีมาร์เก็ตติ้งเ่งกว่าพรรคการเมืองอื่นๆ มีการคลอदनโยบายประชาชนใหม่ๆ ตลอดเวลา และ มีการใช้ IMC เติมรูปแบบในการสร้างคะแนนนิยม ดังนั้น เสน่ห์ของท่านจะอยู่ที่ความเ่งคิด เอาใจประชาชนได้เ่งคุมหัวใจของประชาชนไว้ได้กล้าตัดสินใจ เป็นผู้นำที่ลูกน้องอยากเดินตามเป็นต้น (วัฒนธรรม ชัย ยะนินทร์, ออนไลน์)

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีชื่อเล่นว่า "มาร์ค" เกิดวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2507 ที่เมืองนิวคาสเซิล ประเทศอังกฤษ เขามีเชื้อสายจีนฮั่น จากฮกเกี้ยน บิดาชื่อ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ มารดาชื่อ ศาสตราจารย์ แพทย์หญิงสดี เวชชาชีวะ เมื่อยังมีอายุไม่ถึงหนึ่งปี ครอบครัวเวชชาชีวะได้เดินทางกลับประเทศไทย อภิสิทธิ์ได้เข้าเรียนระดับอนุบาลที่โรงเรียนอนุบาลยุคลธร ระดับประถมที่โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นได้ย้ายกลับประเทศอังกฤษเพื่อเข้าเรียนที่โรงเรียนสเกทคลิฟ และเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมอีตัน ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำเอกชน ระดับเตรียมอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของลอนดอน ได้เข้า

ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีในสาขาวิชาปรัชญา การเมือง และเศรษฐศาสตร์ (philosophy, politics and economics, PPE) ที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี โดยได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่ง นับเป็นคนไทยคนที่ 2 ที่ได้รับเกียรตินิยมอันดับหนึ่งในสาขาวิชานี้ ต่อจากพระยาศรีวิสารวาจา (หุน ฮุนตระกูล) หลังสำเร็จการศึกษาปริญญาตรี อภิลิธิเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก ระหว่างปี พ.ศ. 2530-2531 ได้รับการแต่งตั้งยศร้อยตรี ก่อนจะลาออกจากราชการกลับไปศึกษาต่อระดับปริญญาโททางด้านเศรษฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดอีกครั้ง ปริญญาบัตรของอภิลิธิได้รับการยอมรับในระดับดีมาก โดยเทียบได้กับเกียรตินิยมอันดับ 1 เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทแล้ว ได้กลับมาเป็นอาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลังจากนั้นยังได้ศึกษาเพิ่มเติมจนสำเร็จปริญญาตรีนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหงอีกด้วยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 อภิลิธิได้รับปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง จากการใช้ความรู้ความสามารถด้านกฎหมายปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 ได้รับปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

เสน่ห์ของนายอภิลิธิ เวชชาชีวะ อยู่เป็นนักการเมืองหนุ่มหล่อที่มีตำแหน่งเป็นถึง นายกรัฐมนตรี มีความมุ่งมั่นสูง และมีสไตล์เป็นของตัวเอง เป็นคนที่ทันสมัยเหมาะกับยุคใหม่เนื่องจาก นายอภิลิธิ เวชชาชีวะ เติบโตมาจากต่างประเทศและมีการศึกษาในโรงเรียนที่ดี ดังนั้น ท่านจึงเป็นคนที่มีสไตล์การใช้ ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งาแบบสบาย ๆ(สารานุกรมเสรี, ออนไลน์)

นายบรรหาร ศิลปอาชา

นายบรรหาร ศิลปอาชา เกิดวันที่ 19 สิงหาคม 2475 ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นบุตรคนที่ 4 ในจำนวน 6 คนของนายเซ่งกิม และนางสายเอ็ง แซ่เบ๊ เดิมมีชื่อว่า นายเต็กเซียง แซ่เบ๊ สมรสกับ คุณหญิงแจ่มใส ศิลปอาชา มีบุตร-ธิดารวม 3 คน เป็นชาย 1 คน คือ นายวรวัธ ศิลปอาชา (สมรสกับ เกศสุวรรณา ไรวินท์ ทายาทตระกูลไรวินท์ เจ้าของธุรกิจ ซูเปอร์มาร์เก็ต) และเป็นหญิง 2 คน คือ น.ส.กัญญา ศิลปอาชา และ น.ส.ปาริชาติ ศิลปอาชา

นายบรรหารจบการศึกษาระดับชั้นประถมที่จังหวัดสุพรรณบุรี เข้ากรุงเทพมหานครมาเรียนหนังสือชั้นมัธยมที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย แต่ต้องหยุดเรียนไป เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง หันไปทำงานกับพี่ชาย และก่อตั้งบริษัทรับเหมาก่อสร้างเป็นของตัวเอง เป็นตัวแทนจำหน่ายคลอรีนให้กับการประปาส่วนภูมิภาค จนมีฐานะร่ำรวยต่อมาเมื่อนายบรรหารเป็นนักการเมืองแล้ว จึงเริ่มเรียนหนังสือต่อจนจบปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ พ.ศ. 2529 และศึกษาต่อปริญญาโทนิติศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเดียวกัน

นายบรรหารดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 หลังจากที่พรรคชาติไทยชนะการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคร่วมฝ่ายค้าน ซึ่งรัฐบาลนายบรรหารนี้มีผลงานคือ การเริ่มร่างรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2540 ที่ถือกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีที่มาจากประชาชนและมีความเป็นประชาธิปไตยที่สุด และได้นำมาใช้ในเวลาต่อมา นายบรรหารพ้นจากตำแหน่งด้วยการยุบสภา เนื่องจากถูกพรรคร่วมฝ่ายค้านอภิปรายไม่ไว้วางใจในเรื่องสัญญาที่เกิดขึ้นของบิดา(สารานุกรมเสรี, ออนไลน์)

นายบรรหาร ศิลปอาชา มีสมญานามมากมาย จากลักษณะเด่นหลายประการ เช่น มีฐานเสียงหนาแน่นที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี มีสถานะเป็นเจ้าถิ่นจนได้สมญาว่า “มังกรสุพรรณ” หรือ “มังกรการเมือง” และเนื่องจากมีลักษณะคล้าย “เต็งเสี่ยวผิง” อดีตผู้นำจีน สื่อมวลชนจึงนิยมเรียก นายบรรหาร ศิลปอาชา สั้น ๆ ว่า “เต็ง” หรือ “เต็งเสี่ยวหาร” (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, ออนไลน์) รวมทั้งการสร้างหอคอยเกียรติยศ ที่กำเนิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของพี่น้องประชาชนชาวสุพรรณบุรีร่วมกันบริจาคเงินในการก่อสร้าง โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ ดำเนินการออกแบบโดยกรมศิลปากร ภายในจัดแสดงประวัติและผลงานของนายบรรหาร ศิลปอาชา ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี พร้อมผลงานด้านต่างๆ หอคอยเกียรติยศ ฯพณฯ บรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 21 ประกาศจัดตั้งเป็นหน่วยงานหนึ่งของหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี กรมศิลปากร มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาด้านประวัติศาสตร์การเมืองไทย และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแก่เยาวชน โดยเฉพาะคุณธรรมที่ นายบรรหาร ศิลปอาชา ยึดถือ ได้แก่ สัจจะ และกตัญญู (ศูนย์วัฒนธรรมสุพรรณบุรี, ออนไลน์)

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกิดเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2510 เป็นบุตรของเลิศ และยีนดี ชินวัตร (สกุลเดิม ระมิงค์วงศ์) สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมต้นจากโรงเรียนเรยีนาเชลีวิทยาลัย มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย^[5] เข้ารับพระราชทานปริญญารัฐศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (สิงห์ขาวรุ่น 21) เมื่อปี 2531 และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัยเคนทักกี สเตต สหรัฐอเมริกา เมื่อ 2533

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (ชื่อเล่น: ปู) เป็นนายกรัฐมนตรีไทยคนที่ 28 และนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรกของประเทศไทย. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยสังกัดพรรคเพื่อไทย. กรรมการและเลขานุการมูลนิธิไทยคม ด้วยวัย 44 ปี จัดว่าเธอเป็นนายกรัฐมนตรีไทยอายุน้อยที่สุดในรอบกว่า 60 ปี

ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เกิดที่จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเคนทักกีสเตต ในสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ต่อมาเป็นผู้บริหารในธุรกิจซึ่งก่อตั้งขึ้นโดย พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีไทยคนที่ 23 ผู้เป็นพี่ชาย และภายหลังเป็นประธาน บริษัทเอสซี แอสเสท คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และประธานกรรมการบริหาร บริษัทแอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) ในช่วงกลางเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2544 พรรคเพื่อไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพันตำรวจโท ทักษิณ เสนอชื่อยิ่งลักษณ์เข้าชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2554 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคเพื่อไทยได้ผู้แทนราษฎร 265 ที่นั่ง นับเป็นครั้งที่สองในประวัติศาสตร์ไทยที่พรรคการเมืองพรรคเดียวครองเสียงข้างมากในสภา จากนั้นยิ่งลักษณ์ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สืบต่อจากอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2554 (สารานุกรมเสรี,ออนไลน์)

คุณลักษณะของภาวะผู้นำไทยที่สามารถเห็นได้ หรือลักษณะภาวะผู้นำที่สังคมไทยต้องการและให้คุณค่าต่อกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นต่อประชาชนซึ่งเมื่อศึกษา พบว่า คุณลักษณะเด่นของ นายชวน หลีกภัย จะอยู่ที่ความซื่อสัตย์สุจริต การใช้คำพูดที่อ่อนหวานน่าฟัง การยึดถือหลักและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตยเป็นที่ตั้งอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการ ด้านพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร พบว่า มีจุดอยู่ที่ การประสบผลสำเร็จทางธุรกิจทำให้เกิดการยอมรับอย่างมาก พร้อมทั้ง ความเป็นคนกล้าตัดสินใจอย่างเด็ดขาด ซึ่งคุณลักษณะที่สังคมไทยต้องการภาวะผู้นำเช่นนี้ ด้านนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พบว่า การเป็นคนชั้นกลาง ภาพลักษณ์ในสายตาของสังคมไทยจะออกมาค่อนข้างดี พร้อมทั้งเป็นคนรุ่นใหม่ และคนจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยระดับโลก เป็นคนที่มีสไตล์การใช้ ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งาแบบสบาย ๆ ส่วนนายบรรหาร ศิลปะอาชา มีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สำคัญ คือ การเป็นคนที่มีสัจจะ ยึดถือความจริงตรงไปตรงมาทำให้เป็นคนที่น่าเคารพอยู่ในสายตาของคนไทย และความกตัญญูต่อมาตัญญูของตนเองโดยเฉพาะการสร้างคุณประโยชน์ให้กับจังหวัดสุพรรณบุรีอย่างมากมาย และนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ด้วยความที่ท่านเป็นสุภาพสตรีจึงทำให้คนให้โอกาสในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสุขุมรอบคอบ แม้จะเกิดความผิดพลาดแต่ด้วยเป็นคนใจเย็นจึงไม่ตอบโต้คู่ตรงข้ามด้วยคำหยาบคายและลักษณะที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร ดังนั้นคุณลักษณะภาวะผู้นำในสังคมที่ทำให้เห็นความชื่นชอบในตัวบุคคลแม้ว่าจะมีคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์บ้างก็ตามแต่อย่างน้อยหากผู้นำสังคมไทยคนต่อไปสามารถจะนำคุณลักษณะบางอย่างและยึดถือไว้เป็นหลักการปฏิบัติก็จะทำให้เกิดกระแสนิยมของประชาชนได้

ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ต่อสังคมไทย

ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ต่อสังคมไทยได้รับกระแสนิยมอย่างมากในยุคปัจจุบันเพราะการมุมมองแนวคิดแนว ทฤษฎีทางตะวันตกดูเหมือนจะนำมาอธิบายภาวะผู้นำทางโลกตะวันตกได้มากขึ้น เพราะการที่มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันทำให้สังคมไทยเริ่มหันมาหลักการทางพระพุทธศาสนาที่พยายามแสวงหาคำตอบเพื่อนำมาอธิบายให้เกิดการพัฒนาองคาพยพของหลักคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในสังคมไทยซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ถึงหลักธรรมต่าง ๆ ที่นำมาอธิบายให้เห็นถึงสิ่งที่จำเป็นและสามารถสร้างให้คุณลักษณะทางภาวะผู้นำที่สังคมไทยต้องการที่สุด

หลักคิดภาวะผู้นำเชิงพุทธ

ความเป็นผู้นำเน้นการใช้พลังส่วนบุคคล ลักษณะทางบุคลิกภาพ การรับรู้ และการกระทำของผู้นำจากมุมมองนี้ ผู้ติดตามได้รับการมองว่าเป็นผู้รับหรือผู้ดูแลที่มีอิทธิพลของผู้นำและเป็นเครื่องมือสำหรับวิสัยทัศน์พันธกิจของผู้นำหรือเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม มุมมองของผู้นำเป็นศูนย์กลางในการเป็นผู้นำด้วยการแนะนำ (Meindl, J. R. (1995). พระพรหมคุณาธารณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า คุณสมบัติของผู้นำที่ดี มีอยู่ 2 ด้าน คือ คุณสมบัติภายในตัวของผู้นำ ได้แก่ 1) รู้หลักของสัปปุริสธรรม มีการรู้หลักการเหตุผล เป็นต้น 2) มีสติปัญญา ไม่ประมาท 3) ตื่นตัว ทันต่อเหตุการณ์ 4) มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล 5) เป็นคนเข้มแข็ง และคุณสมบัติภายนอก ในการที่จะประสานคนและงานเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1) มีความรู้ ความสามารถ 2) มีพรหมวิหารธรรม 3) หวังประโยชน์สุขแก่ส่วนรวม 4) น่ารัก

นำเคารพ 5 เป็นธรรมาธิปไตย 6 ฉลาดในการพูด และ 7 ไม่ลำเอียง(พระพรหมคณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), 2546 : 10-30) ดังนั้น การเป็นผู้นำที่ดี อย่างน้อยที่สุด คือ การสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ตามให้เกิดความไว้วางใจในตัวผู้นำอย่างถึงที่สุดพุทธองค์ตรัสไว้ในโคบาลสูตร โดยการเปรียบเทียบ ฝูงโค และโคจำฝูง เกี่ยวกับ ผู้นำ และผู้ตาม ไว้ว่า

เหมือนโคหัวหน้าฝูงว่ายน้ำไปสู่ฝั่งตรงกันข้าม หากโคหัวหน้าฝูงว่ายน้ำไปตรง เมื่อฝูงโคทั้งหลาย ก็ไปตรงตามกัน และ ประสบกับความปลอดภัย หากโคหัวหน้าฝูงว่ายน้ำไปคดโคทั้งฝูงที่ติดตามย่อมจะดำเนินไปคด และประสบกับความลำบาก ฉะนั้น ในหมู่มนุษย์ ก็ฉะนั้น บุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ หรือ เป็นผู้นำหากมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้วผู้ตามย่อมจะเดินตามแบบ ของผู้นำด้วยดี และประสบกับความปลอดภัยหากว่าผู้นำ หรือ หัวหน้าไม่ประกอบ ด้วยคุณธรรมในการดำเนินชีวิตหรือในการปกครองแล้ว ผู้ตามย่อมจะดำเนินไปตามและประสบกับความลำบาก ฉะนั้น (ขุ.ชา.จตุกก. (ไทย) 27/135/184)

การเป็นผู้นำเชิงพุทธเชื่อว่า จะทำตามอำนาจความพอใจของตนเองเป็นใหญ่ แต่มองไปถึงบุคคลผู้ติดตาม หรือผู้ใต้บังคับของเราด้วย หากเมื่อใดผู้นำเดินทางผิดพลาด หรือ ออกคำสั่งที่ผิดพลาดไป ย่อมทำให้ ความศรัทธา ความเชื่อมั่นลดลง หรือ องค์กรอาจประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ อีกด้วย ฉะนั้น การเป็นผู้นำที่ดี ที่มีความสามารถในการนำจึงควรพิจารณาข้อเตือนระวังสิ่งเหล่านี้ให้มาก

การเว้นจากอคติ 4

ผู้ปกครองผู้บริหาร ผู้นำ ต้องไม่เป็นผู้ลำเอียง ต้องวินิจฉัยในเรื่องต่างๆ ด้วยความยุติธรรม เว้นอคติ ไม่ตัดสินใจโดยผลผลิตในขุททกนิยาย ชาตก กล่าวว่า ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จะไม่ต้องมลทินหรือได้รับการติเตียนจากคนทั่วไปเปรียบเหมือนดอกบัวที่เกิดในสระที่มีเปือกตม แต่ก็มีสีขาว สะอาด ผุดผ่อง อคติ 4 ได้แก่

1. ลำเอียงเพราะชอบ เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความชอบพอ รักใคร่กัน เช่น การให้ลาภยศ การตัดสินความ หรือตัดสินอื่นๆ ด้วยอำนาจความพอใจของตน
2. ลำเอียงเพราะความชัง เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความเกลียดชังไม่ชอบกัน เช่น การไม่ให้ลาภยศหรือการการตัดสินความ หรือตัดสินอื่นๆ ด้วยอำนาจความเกลียดชัง
3. ลำเอียงเพราะความหลง เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความโง่เขลา เช่น การให้ลาภหรือไม่ให้ลาภยศ การตัดสินความ หรือตัดสินอื่นๆ ด้วยอำนาจความโง่เขลา
4. ลำเอียงเพราะความกลัว เป็นการกระทำในสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ด้วยความกลัว เช่น การให้ลาภหรือไม่ให้ลาภยศ การการตัดสินความ หรือตัดสินอื่นๆ ด้วยอำนาจความกลัว (อง.จตุตถก. (ไทย) 21/23/17)

สร้างความสัมพันธ์ด้วยหลักสังคหวัตถุ

วัตถุแห่งการสงเคราะห์ หรือวัตถุที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจ 4 ประการ คือ 1.ทาน คือ การให้ 2.ปิยะวาจา คือ การกล่าวถ้อยคำอันไพเราะ 3.อัตถจริยา คือ การ ประพฤติเป็นประโยชน์ในโลกนี้ 4.สมานัตตตา คือ การเป็นผู้

ภาวะผู้นำตามพุทฺธิยาปาปริกษุตร และพรหมวิหารธรรม

1. เมตตา คือ ความปรารถนาดี ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความสุข หรืออยากให้ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครองมีความสุข และ คิดทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองทั่วหน้า
2. กรุณา คือ ความสงสาร อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากของผู้ใต้ปกครองที่ได้รับความเดือดร้อน

3. มุทิตา คือ ความพลอยยินดี ในเมื่อเห็นผู้ใดได้ปกครองมีความสุข ประสพความสำเร็จ เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป

4. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดี ยินร้าย ปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม (ส.ม. (ไทย) 30/573/309)

การมีเมตตา หาใช่เป็นการปกป้องคนผิดแต่เกิดจากจิตสัณฐานของผู้ที่มีต่อพนักงานหรือผู้ตามทุกคนอย่างเท่าเทียมกันที่ปรารถนาให้ทุกคนมีความสุข คือ ต้องการให้ทุกคนนั้นปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องคลองธรรม ความมั่นคงในหน้าที่การงาน ถ้าเป็นความผิดเพียงเล็กน้อยก็ตักเตือนให้รู้จักการปรับปรุงตัวเอง ให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น ส่วนภรรยาน่าจะทำหน้าที่คอยช่วยเหลือเมื่อความผิดพลาดของพนักงานเกิดขึ้น คือ การสอนให้เรียนรู้งาน รู้ปลอดภัยในสิ่งที่ผิดพลาดไปแล้ว หรืออาจมีการทำโทษบ้างเพียงเล็กน้อย หรือเป็นการฟื้นฟูสภาพจิตใจของพนักงานให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป มุทิตา จะต้องมีความเห็นต่อหน้าที่เพื่อร่วมงานบ้างในขณะที่พนักงานนั้นทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย หรือ มีความดีความชอบอย่างใดและอุเบกขา เป็นการวางตนให้เสมอภาคกับความผิดของบุคคลใดก็ตาม ถ้าหากความผิดนั้นถึงขั้นไล่ออกจากงานซึ่งเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติขององค์กร ผู้นำจะต้องมีความเป็นกลางมากที่สุด หาใช่การช่วยเหลือในความผิดหรือพยายามปกปิดความผิดนั้น นั้น เพราะหมายถึง ความล้มเหลวเชิงบรรทัดฐานขององค์กรด้วย

กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่พึงประสงค์ต่อสังคมไทยจะต้องประกอบคุณธรรมทั้งภายในและภายนอกที่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ หากภาวะผู้นำเป็นคุณมีจิตวิญญูจะทำให้ประชาชนหรือผู้ตามพลอยเกิดการดำเนินชีวิตหลงทางไปด้วยความคนหลงผิดไปด้วย นอกจากนี้ ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์แม้ว่าจะมีมากมายแต่ผู้เขียนมีความต้องการหยิบยกหลักพุทธธรรมบางประการเท่านั้นมาอธิบายเพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาด้านของภาวะผู้นำในสังคมที่ต้องมีคุณสมบัติตามที่กล่าวมา เช่น หลักการเว้นจากการอคติต่อผู้ใดผู้หนึ่งกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างเด็ดขาด หลักสังคหวัตถุ อันเป็นหลักแห่งการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานหรือคณะทำงานในองค์กรนั้นๆ หรือในประเทศที่ต้องอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน และภาวะผู้นำตามทฤษฎีปาปริกสูตร และพรหมวิหารธรรม เป็นพระสูตรที่กล่าวถึงมาที่สุดสำหรับนักบริหารหรือผู้นำเพราะเป็นภาวะในการนำอย่างตรงทาง หรือประกอบด้วยควมมีสัมมาทิฐิที่สามารถนำพาประชาชนไปอย่างถูกทาง ถูกต้อง และสามารถสร้างความดีให้เกิดขึ้นต่อไปด้วยการอาศัยอย่างมีพรหมวิหารธรรมร่วมกัน

บทสรุป

การเป็นภาวะผู้นำเชิงพุทธที่ดีที่พึงประสงค์นั้นต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบันจะพบว่า สังคมไทยต้องการภาวะผู้นำที่เห็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรมตามแนวทางการดำเนินชีวิตตามที่ถูกต้องจึงตามแบบอย่างที่ดีภายใต้แนวทางการสอนของพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาแห่งชาติไทยซึ่งการเป็นผู้นำย่อมจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความเห็นที่ถูกต้องอย่างเดียวกันกับภาวะผู้นำในสังคมไทยเพราะหากผู้นำปฏิบัติอย่างไร ประชาชนในประเทศก็จะปฏิบัติตามผู้นำอย่างนั้น หากภาวะผู้นำเป็นคนดีมีศีลธรรม มีความเที่ยงธรรมไม่มีอคติต่อผู้ใดผู้หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็จะเสริมสร้างความเคารพศรัทธาจากประชาชนอย่างมากรวมทั้งการสร้างสัมพันธ์ระหว่าง

ชนชั้นนำกับชนชั้นระดับประชาชนที่ให้เกิดความใกล้ชิดอย่างเป็นมิตรไมตรีต่อทุกๆ ภาคไม่พยายามสร้างความแตกต่างและแตกแยกระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แต่จะต้องสร้างความปรองดองด้วยการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุธรรมที่มีภาวะการนำที่ประกอบคุณธรรมอย่างสูงสุดนั้นคือการมีพรหมวิหารธรรมปวงชนชาวไทยทั่วประเทศจึงเป็นที่ของคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สังคมไทยต้องการให้เกิดขึ้นตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา

References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.
- พระธรรมปิฎก. ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ. 2546.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระบอบ ฐิตญาณ). นิเทศธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : อีรพงษ์การพิมพ์. 2537
- อานันท์ ปันยารชุน. ผู้นำ คือ ผู้ที่คนอื่นอยากตาม. กรุงเทพมหานคร: มติชน. 2541.
- พระสุทธิพงษ์ ธรรมพิทักษ์. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท : ระหว่างพระเจ้าพิมพิสาร กับ พระเจ้า-ปเสนทิโกศล”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาจริยศาสตร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. 2544.
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. บรรหาร ศิลปอาชา. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : [http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/บรรหาร_ศิลปอาชา_\(นิพัทธ์_สระฉันทพงษ์\)#cite_note-26](http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/บรรหาร_ศิลปอาชา_(นิพัทธ์_สระฉันทพงษ์)#cite_note-26) [5 มกราคม 2563].
- ยุทธวัชร อภิวัตน์ศิริ. ประวัตินายชวน หลีกภัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://sites.google.com/site/yuttawatapiwatanasiri49057/Home/finalexamination-1> [5 มกราคม 2563].
- วัฒนะชัย ยะนินทร. วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และความเสี่ยงทักษิณ ชินวัตร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.positioningmag.com/magazine/details.aspx?id=52940> [5 มกราคม 2563].
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. ชวน หลีกภัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://politicalbase.in.th/index.php/ชวน_หลีกภัย [11 ตุลาคม 2557]
- ศูนย์วัฒนธรรมสุพรรณบุรี. “การจัดแสดงภายในหอเกียรติยศ ฯพณฯ บรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีคนที่ 21”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thai-culture.net/suphanburi/> [5 มกราคม 2563].
- สารานุกรมเสรี. ทักษิณ ชินวัตร. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://th.wikipedia.org/wiki/ทักษิณ_ชินวัตร [5 มกราคม 2563].
- สารานุกรมเสรี. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://th.wikipedia.org/wiki/อภิสิทธิ์_เวชชาชีวะ [5 มกราคม 2563].
- สารานุกรมเสรี. บรรหาร ศิลปอาชา. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://th.wikipedia.org/wiki/บรรหาร_ศิลปอาชา [5 มกราคม 2563].

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 6 “งานวิจัยและงานสร้างสรรค์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อการใช้สังคม”

(Research and Creative Work on Buddhism for Social Service)

วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารานุกรมเสรี. ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร . ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : [http://th.wikipedia.org/wiki/ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร](http://th.wikipedia.org/wiki/ยิ่งลักษณ์_ชินวัตร) [5 มกราคม 2563].

สุรงค์ โพนนิกร. "มาร์ค"มอบรางวัลงานวันภาษาไทยแห่งชาติ "ชวน"ชดช้อง 9-11ไม่อนุรักษภาษาไทย ชื่อสถานี เป็น ตปท. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.kroobannok.com/blog/16255> [5 มกราคม 2563].

Meindl. J. R. The Romance of Leadership as a Follower-Centric Theory : A Social Constructionist Approach. Leadership Quarterly.1995.